

■ УДК 398.8-054.57(477)"199/201"

А. О. Фурдичко, кандидат культурології, доцент, Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ

akniaz@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-2963-9794>

ПЕРЕХРЕСНІ СТЕЖКИ КУЛЬТУР: ФОЛЬКЛОРНЕ ВИКОНАВСТВО НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН УКРАЇНИ КІНЦЯ ХХ — ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Уперше здійснено спробу комплексно розглянути специфіку розвитку фольклорного виконавства національних меншин України в контексті масштабного сучасного фольклористичного руху держави. Розглянуто базові для науково-етнографічної методики збирання й вивчення народної музичної творчості дослідження. Визначено найчастіше апробовані жанри пісенної усної народної творчості малих народів України (росіяни — частівки, болгары — гайдуцькі пісні, євреї — фрейлаксы, роми — народні романси та ін.); з'ясовано, що найпопулярнішими напрямками побутування вторинних фольклорних колективів національних меншин є відродження власних національних традицій в українському етнокультурному контексті, спрямованих на ознайомлення з їхніми культурами, пісенним фольклором тощо.

Ключові слова: *національна меншина України, етнічна культура, національне мистецтво, етнічне музичне мистецтво, музичний секундарний фольклор України.*

А. О. Фурдычко, кандидат культурологии, доцент, Киевский национальный университет культуры и искусств, г. Киев

ПЕРЕКРЕСТНЫЕ ПУТИ КУЛЬТУР: ФОЛЬКЛОРНОЕ ИСПОЛНИТЕЛЬСТВО НАЦИОНАЛЬНЫХ МЕНЬШИНСТВ УКРАИНЫ КОНЦА ХХ — НАЧАЛА ХХІ ВВ.

Впервые предпринята попытка комплексно рассмотреть специфику развития фольклорного исполнительства национальных меньшинств Украины в контексте масштабного современного фольклористического движения государства. Рассмотрены базовые для научно-этнографической методики сбора и изучения народного музыкального творчества исследования. Определены чаще всего апробированные жанры песенного устного народного творчества и календарной обрядности каждого из малых народов Украины (русские — частушки, болгары — гайдуцкие песни, евреи — фрейлаксы, цыгане — народные романсы и др.), выяснено, что наиболее популярными направлениями бытования вторичных фольклорных коллективов национальных меньшинств является возрождение собственных национальных традиций в украинском этнокультурном контексте, направленных на ознакомление с их культурами, песенным фольклором и тому подобное.

Ключевые слова: *национальное меньшинство Украины, этническая культура, национальное искусство, этническое музыкальное искусство, музыкальный секундарный фольклор Украины.*

A. O. Furdychko, Candidate of Culturology, Associate Professor, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv

CROSS-CUTTING WAYS OF CULTURES: FOLKLORE PERFORMANCE OF NATIONAL MINORITIES OF UKRAINE OF THE LATE 20TH CENTURY — THE EARLY TWENTY-FIRST CENTURY

The aim of the article is to study the process of revival of folk music art of national minorities of Ukraine drawing on the example of the most famous representatives of each of the numerous communities; to determine the most tested genres of song oral folk art and calendar ceremonies of each of the national minorities of Ukraine.

Research Methodology. The author used the following methods: analytical (in the study of music and folklore literature on this subject); concrete historical (in the process of settlement of the region and stages of development of scientific interests to its study); comparative-historical (in assessing the movements of folklore studies of ethnic groups, their cultural heritage, the value of folk materials of settlers to understand evolutionary processes in folk tradition).

Results. It is determined that the genres of song oral folklore and calendar ceremonies of each of the national minorities of Ukraine (Russians — four-line racy folk rhymes, Bulgarians — Haiduci songs, Jews — Freilyaks, Romans — folk romances, etc.) are most often tested. It was ascertained that the most popular movements of the existence of secondary folklore groups of national minorities are the revival of their own national traditions in the Ukrainian ethno-cultural context, aimed at familiarizing them with their cultures, folklore songs, etc.

Novelty. For the first time the author comprehensively examines the specific features of the development of folklore performances of national minorities of Ukraine in the context of a large-scale contemporary folkloristic movement of the state.

The practical significance. The paper may be of a particular interest to the specialists in folklore music art. The study is designed for the series of lectures in music art.

Key words: *national minority of Ukraine, ethnic culture, national art, ethnic musical art, musical secular folklore of Ukraine.*

Постановка проблеми. Україна — багатонаціональна, поліетнічна країна зі строкатими інокультурними фольклорними артефактами, які взаємодіють між собою, уможливаючи мистецький симбіоз. Наша держава толерантна до всіх представників інших національностей, неупереджене ставлення до всіх народностей завжди є пріоритетною стратегією внутрішньої політики. З метою надання офіційного статусу пріоритетності Україна ратифікувала Рамкову конвенцію про захист національних меншин, підписану 1995 р. в Страсбурзі державами-членами Ради Європи. Стаття 5 цього документа зобов'язує держави, що долучилися до неї, створювати необхідні умови для того, щоб особи, котрі належать до національних меншин, мали можливість розвивати

свою культуру, зберігати основні елементи самобутності, зокрема релігію, мову, традиції та культурну спадщину (Закон України «Про ратифікацію Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин»).

Актуальність теми підтверджує зростаючий інтерес до етнічного музичного мистецтва в багатонаціональному українському суспільстві.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Базовими для науково-етнографічної методики збирання й вивчення народної музичної творчості стали дослідження О. Аляб'єва, Ф. Колесси, К. Квітки, М. Максимовича, М. Лисенка, Д. Ревуцького, С. Людкевича, Й. Роздольського, М. Дмитренко, О. Серова. Видо-жанрові особливості народної творчості розглядали А. Гуменюк, З. Василенко, А. Іваницький, В. Сокіл. Питання розвитку фольклорних традицій окремих малих народів України, зокрема фольклорне пограниччя в контексті сучасного дискурсу славістичної фольклористики та етнокультурні процеси на українсько-польських теренах, дослідила Л. Вахніна; Л. Мушкетик розглянув фольклор українсько-угорського порубіжжя; І. Миронова вивчила проблеми національно-культурного розвитку етнічних меншин Півдня України; О. Гуменюк дослідив кримськотатарську народну емігрантську пісню; І. Кдирова опрацювала проблеми музичного мистецтва національних меншин України за роки незалежності. Календарно-обрядові звичаї етносів України досліджували В. К. Борисенко (1996), А. А. Мойсей (2010), О. В. Курочкін (1978) та ін. Вивченню музичних культур національних меншин присвячено дисертаційні дослідження А. Соколової («Музично-пісенна традиція липован українського Подунав'я»), С. Чернявської (фольклор чеських переселенців), С. Таранця (фольклорні традиції болгар Одещини). О. Макаренко в «Нарисах з історії фольклорно-музичної спадщини Півдня України» подав порівняльну характеристику культур національних меншин та українців. Проте практично відсутні дослідження, які б розглядали та охоплювали цілісний процес вторинного фольклорного виконавства національних меншин України від часу проголошення незалежності й донині.

Мета статті — дослідити процес відродження фольклорного музичного мистецтва національних меншин України на прикладі найвідоміших представників кожної з чисельних общин; визначити найбільше апробовані жанри пісенної усної народної творчості та музичний фольклор, характерний для календарної обрядовості кожного з малих народів України.

Уперше здійснено спробу комплексно розглянути специфіку розвитку фольклорного виконавства національних меншин України в контексті масштабного сучасного фольклористичного руху держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. З проголошенням незалежності України почалась і нова історія для всіх етнічних спільнот, котрі проживають на її території. Політика СРСР була нищівною не тільки щодо української усної народної творчості, тому нове толерантне ставлення української влади до всіх етнічних спільнот зумовило локальне національно-культурне відродження. Фольклорно-музична традиція національних меншин України базується на елементах відповідної національної культури: збереженні головних (фундаментальних) етнічних ознак за допомогою створення на базі громадських організацій, земляцтв та різноманітних об'єднань патріотичного й культурно-мистецького спрямувань музичних колективів, які прагнуть відтворити та зберегти надбання їхнього народу. Згідно з даними перепису населення (2001 р.), національні (етнічні) меншини в Україні становили 14 млн осіб, або 27.3% від усіх мешканців. Найчисельнішими з них є росіяни, євреї, білоруси, молдавани, болгары, поляки, угорці, румуни, греки, татари, вірмени, цигани та ін.

Історично-буттєві реалії сучасності зумовлюють нові форми побутування фольклору, зокрема й як самодіяльного мистецтва. Важливо спершу визначити певні консолідуючі особливості для більшості груп національних меншин, які проживають в Україні. Подібність умов перебування на одній території (йдеться не лише про території України, а загалом кліматичні та географічні приналежності) сприяла тому, що виникло багато спільних ознак, притаманних усній музичній творчості українців та інших народностей на теренах України. Такі види українського пісенного обрядового фольклору зимового циклу, як колядки, щедрівки («Щедрик», «Добрий вечір тобі», «Коляда, коляда»), характерні й для музичної культури болгарської, чеської, польської та інших спільнот регіону (Мартинюк). Обрядові пісні весняного циклу — веснянки й гагілки (також гаївки, ягілки, маївки), які належать до так званого «посівного» календаря, притаманні трудовим та календарним святкам різних народів: молдавські мерцішори, татарські сабантуї, болгарські селіврісі. Тенденцією сучасного фольклоротворення є взаємодія та взаємне переплетення репертуарів зразків російського, єврейського, білоруського фольклору, усної народної творчості інших народів. Прикладом такої взаємодії є творчість театру «Фольклор» (керівник Л. Левченко, м. Кривий Ріг), де синтез слова, ритму, мелодики та драматичного діалогізму досягає високого ступеня досконалості, незважаючи на еkleктизм й змішування елементів фольклорного дійства різних народів.

Платформою для обміну мистецькими доробками та популяризації фольклору національних меншин є фестивалі, огляди-конкурси та

інші культурні акції, яких з кожним роком стає більше. Зокрема варто виокремити такі заходи: всеукраїнський фестиваль мистецтв національних меншин «Ми – українські» (м. Запоріжжя), Міжнародний тюрко-татарський конкурс-фестиваль «Київ-сандугачі», Перший фольклорний фестиваль національних культур «Поліське коло» (Чернігів), Міжнародний фестиваль ромів «Амала» (Київ), всеукраїнський фестиваль єврейської культури «Шолом, Україно!» (Київ), на Белградщині після завершення основних польових робіт щорічно відбувається свято-фестиваль болгарської культури, яке поєднує давні традиції общинно-храмових зібрань із сучасними фольклорно-пісненими виступами (Горбань, 2007, с. 32–38), Міжнародний фестиваль культур національних меншин «Мелодії солоних озер» (Ужгород), Київський етнічний фестиваль «Фольклорама» (Саган, 2008, с. 41–51). Окремо необхідно сказати про форум національних культур «Всі ми діти твої, Україно» (Вінниця, Шаргород, з 1992 р.), у якому беруть участь хорові, музичні, хореографічні, вокально-хореографічні колективи, вокальні ансамблі та окремі виконавці авторських творів мовою свого народу, солісти-вокалісти, інструменталісти громадських організацій національних меншин України й зарубіжних українців на запрошення організаторів фестивалю.

Нині в Україні створені та активно працюють понад 780 національно-культурних товариств. Найчисельніші з них: російське, єврейське, польське, угорське, болгарське та ін. Вони належать до Асоціації національно-культурних об'єднань України й спільно та послідовно розбудовують культурно-мистецьке життя національних меншин, сприяють відродженню національних традицій. У системі будь-якої етнічної культури об'єднуючим стрижнем є мистецтво. Етнічне, національне й загальнолюдське становлять його сутнісну основу, відбивають історію та особливості зв'язку спільності людей і типи їх художньої самосвідомості (Ануфрієв, 2002, с. 25–29). Від моменту здобуття незалежності України нині діє 95 центрів національних культур, Будинків народної творчості, центрів фольклору та етнографії, близько 2 тис. національних аматорських колективів. За підтримки держави здійснюється комплекс організаційно-практичних та культурно-просвітницьких заходів, що сприяє гармонізації міжетнічних відносин (Нікішенко, 2004). Провідна форма вираження секундарного фольклорного виконавства етнічних меншин – художнє аматорство. Тому відповідно до досягнень, рівня виконавської майстерності аматорського колективу, зростають і мінімальні інформаційні потреби. Це є однією із провідних проблем існування секундарного виконавства етносів України, оскільки відсутність комунікаційних процесів та широкого розголосу про діяльність аматорських

колективів, особливо в регіонах, спричиняють те, що творчість вторинних колективів є знаною лише на локальних рівнях, й створюється уявлення, що національні меншини працюють «для себе», у вузьких колах своїх общин.

Перше місце серед національних меншин в Україні за чисельністю представників посідають росіяни (8334,1 тис. осіб, або 17.3% від загальної кількості населення), які проживають у Слобідській Україні й на узбережжі Чорного та Азовського морів, на Придніпров'ї та Донбасі, на Харківщині й Одещині. Зокрема досить тривале проживання російських локальних груп на Харківщині (Балаклійський, Великобурлуцький, Вовчанський, Дергачівський, Зміївський, Золочівський, Красноградський, Первомайський, Чугуївський райони) сприяло збереженню специфіки народного музично-обрядового фольклору родинно-побутового циклу, піснях календарно-землеробського циклу, ліричних, карагодних музичних творах («Потеряла я колечко», «Ой орьол, ти орьол / ти товарищу мой», «Забілели снежки» тощо). Загалом для пісенної традиції російських етнічних поселень характерні рухливі та ритмічні композиції (карагодні, танцювальні, плясові, деякі обрядові пісні) (Гура). Так, серед російських переселенців поширені частівки — ансамблі російської пісні «Славяночка» й «Кодьорушки» (Вінницька обл.), «Сударушки» Пилипи-Борівського СБК Томашпільського району, фольклорний колектив с. Кропивня Новоград-Волинського працюють саме в цьому напрямі. Народний аматорський фольклорний ансамбль «Русская песня» (керівник — Т. О. Федорченко) втілює на сцені стародавні російські обряди та виконує давні пісні. Мешканці селища — вихідці з Курської та Орловської областей Росії, селище є осередком традиційної російської культури, де від покоління до покоління передавалися споконвічні традиції. У репертуарі колективу фрагменти обряду весілля, хрестини, «русские посиделки», різдвяні пісні, хороводи, трітьчі пісні. У цій місцевості діють також аматорський фольклорний ансамбль «Журавушка» Мануїлівського сільського клубу Дергачівського району (керівник — І. В. Токаренко), аматорський фольклорний колектив російської народної пісні «Дубравушка» Краснознам'янського сільського клубу с. Старовірівка Нововодолазького району (керівник — В. І. Івлева). У репертуарі гуртів — місцевий фольклор російських поселенців з Курської та Орловської губерній Росії. Широко побутує російський фольклор у Павлоградському районі Дніпровської області, де існують цілі села, колись переселені з Росії, є окремі російські пісні в Солонянському, Широківському районах. У с. Рудня Летичівського району Хмельницької обл. організовано хоровий колектив «Журавлик». Мешканці російських поселень Солдатське, Катанське, Сидорова Яруга

Сумської обл., Великописаревського району зуміли зберегти російську пісню у всій своїй красі (прощальні ліричні пісні виконуються діалектною мовою). Водночас пізня необрядова лірика як в українських, так і в російських селах звучить українською мовою (Гура). У Новоушицькому районі декілька років існує російський фольклорно-етнографічний ансамбль «Липушка» Пилипи-Хребтіївського сільського Будинку культури. Майже півстоліття існує вокальний ансамбль Троїцько-Сафонівського сільського Будинку культури Казанківського району, якому теж присвоєне почесне звання «народний». Репертуар колективу – російські народні та обрядові пісні, пісні минулих літ.

Білоруси є наступною після росіян за чисельністю національною меншиною України (0,6%). Багато з них нині проживає на Сході й Півдні України (Донецька, Луганська, Харківська, Одеська, Миколаївська, Херсонська, Дніпропетровська області та АР Крим). Майже 70% білорусів мешкає в сільській місцевості Рівненської області. Художніми та композиційними ознаками відзначається пісенна народна творчість білорусів. Стародавні народні білоруські пісні виконуються здебільшого без супроводу, за винятком жартівливих і частівок, які співаються в супроводі гармоніки (баяна). Відродження пісенного фольклорного, народного білоруського репертуару здійснюють колективи художньої самодіяльності: ансамбль «Купалінка» (Вінницьке обласне земляцтво білорусів), вокальний ансамбль «Полісся» (Донецька обласна громадська організація білорусів «Неман»), вокальний ансамбль «Білі роси» (Запорізьке товариство «Мінськ»), вокально-фольклорний ансамбль «Світанак», колектив «Біла Русь» (Білоруська община Львівської області), вокальний ансамбль Одеського міського товариства «Білорусь», вокальний колектив Рівненського обласного товариства «Білорусь»; вокальний ансамбль Чернігівського міського товариства білорусів «Сябри» тощо. Найчастіше колективи білоруських общин апробують пісні стародавньої трудової та обрядової лірики, твори, пов'язані з історичними подіями та побутовими явищами, пісні соціального протесту, ліричні, що надзвичайно наближує їх до української народної співочої творчості. Привертає увагу своєю активною творчістю ансамбль білоруської народної пісні «Реченька» (Рівненське обласне відділення всеукраїнського об'єднання «Білорусь»). Програма ансамблю містить такі білоруські народні пісні: «А ў полі вярба», «Ванечка-Ванюша», «Гарні, гарні бульбу з печы», «Грэчанікі», «Ехаў Ясь на кані», «Запражыце сівых коней», «Звіняць звоньчкі» тощо. Ансамбль бере участь у різноманітних культурних заходах поза межами регіону та прагне зберегти виконання пісень, наближених до ранніх традиційних редакцій збірників народних пісень.

Іншою великою етнічною групою України є молдовани (0,5 %). Згідно з даними перепису населення 2001 р., понад 70 % їх проживало на території Одеської та Чернівецької областей, значно менше на Сході України. Найпоширеніші народнопісенні жанри, які культивуються фольклорними колективами молдавської національної меншини на теренах України, є календарна обрядовість (зокрема колядки, щедрівки в молдаван — хейтура, плугу, уретура та ін.), родинно-побутова лірика тощо. Пісні й тривалі взаємозв'язки молдавського та українського населення помітно вплинули на новорічні традиції в етноконтактній зоні. Тут виникло немало перехідних, гібридних обрядових форм. До них належать, наприклад, щедрування з бугаєм (порожнє барильце, обтягнуте шкірою, за допомогою якого імітували ревіння бика) (Курочкін, 2004, с. 99–113). Традицію відтворення схожих обрядів зимового циклу підтримує народний аматорський фольклорно-етнографічний колектив «Церенкуца» КУ «Клуб с. Маршинці» Новоселицького району Чернівецької обл. (керівник А. Бордіян). Під час своїх виступів учасники колективу демонструють своєрідність місцевих народних звичаїв та обрядів і неповторність національного молдавського вбрання. Котовський район Одеської області славиться ансамблем молдавської музики «Тараф» (с. Стара Кульна), колективом шумових інструментів «Лошкарі» (с. Липецьке), фольклорним колективом молдавської культури «Каса маре» (с. Липецьке), які відроджують традиції свого титульного народу, виконують молдавські народні пісні, здебільшого родинно-побутової та патріотичної тематики.

Любов до музики та співу є однією з визначальних ознак кримських татар. Пісні татар за своєю тематикою, змістом, суспільною функцією розподіляються на такі групи: трудові (Делейрджилер), хороводні (бегим кварт), весільні (Салгьмр бою), любовні (Еля Козьялюю), сімейні (Попувл шалим), соціальні (Бир кичкене алаша), молодецькі (Алим), солдатські (Солдат Али), історичні (Сувихкьсув) та ін. Вокальний народний ансамбль татарської пісні «Шатлик» (худ. керівник — Е. Булатова, 1989 р.) здобув загальнонаціональне визнання. Досягненням ансамблю став випуск аудіокасет із кращими піснями колективу: «Тальян мони» (Душа гармоні), «Ін зур бахет» (Велике щастя) та жартівливої композиції «Жомга» (Зустріч у п'ятницю). Багатовікові традиції творчості народу, його найвищу духовну культуру уособлює художня діяльність кримськотатарського фольклорного ансамблю «Кирим» (1990, Сімферополь, худ. керівник — заслужений діяч мистецтв України С. Какура). Штатна чисельність ансамблю становить 50 осіб, 36 з яких — творчий склад. Його виступи представляють собою яскраве видовище в барвистому вбранні національних костюмів (Кдирова).

А на основі кримськотатарських народних пісень і танців, переказів і легенд створені високохудожні вокально-хореографічні композиції, такі як: «Аг'ир ава ве Хайтарма», «Тим-тим», «Явлук'», «Чобан», «Дюгон» і багато інших, які повною мірою представляють традиції й естетичні ідеали кримських татар. Колектив тривалий час збирає безцінну музичну спадщину кримськотатарського народу. В оркестрі ансамблю звучать старовинні національні інструменти кримських татар — чубук-давул, уд, зурна, кавал, ней, дарі, саз тощо. Інша тюркомовна народність, що проживає на території України, — гагаузи. Представниками народного музичного мистецтва Гагаузького культурного товариства є вокальний дует сестер Ганни та Юлії Мітігло (Кдирова). Їх творчість гармонійно поєднує кращі традиції гагаузького етносу з українською національною культурою. У репертуарі дуету — народні гагаузькі твори, неповторні й мелодійні, з етнічним забарвленням національного горлового співу.

Болгари (0,4 %) проживають в Україні в переважній більшості (87.1%) компактно на території Одеської й Запорізької областей. Болгарська музика поєднує елементи музичних культур інших народів. Слов'янський наспів, який характеризує болгарську народну пісню, збагачується орнаментикою. Народний фольклорно-етнографічний колектив «Вайсал» представляє болгарський автентичний фольклор. Сьогодні колектив існує при Будинку культури с. Лозоватка Приморського району Запорізької обл. (директор — Є. Желязков). «Вайсал» брав участь у звітному концерті найкращих колективів у Києві. Учасники ансамблю репрезентували глядачам народний звичай трудового колективного дійства «Валявица», поширений серед болгар Приазов'я, який запозичили від своїх батьків та дідів, також виконують гайдучькі пісні. Болгарський народний фольклорний колектив «Врѣтеница» із с. Гюнівка Приморського району Запорізької обл. (худ. керівник — Т. Златева). Кількість учасників — 42 особи, наймолодшому виконавцеві виповнилося лише 6 років, а найстарший — 99-річний М. Пройчев — і нині танцює в його складі. Учасники колективу інсценували весільні звичаї болгар Приазов'я.

Вокальний гурт «Цветница» (2009, керівник — Ц. Цонев) с. Андрівка Бердянського району Запорізької обл. Учасники гурту виконують жартівливі народні пісні «А бре бате, Кольо», «Тьмен се облак зададе». Фольклорний ансамбль «Роднина» (худ. керівник — Б. Дузбенюк), який діє при Запорізькому міському болгарському товаристві «Роднина», спеціалізується на міському фольклорі, зокрема виконує такі композиції «Мое момче», «Лудо младо» та ін. (Червенко, 2011).

Угорці (0,3 %) проживають переважно на території двох областей України — Закарпатської (96.7 %) і Дніпропетровської (0.5 %),

в основному в сільській місцевості. Український побут, фольклор, музика Закарпаття засвідчують також угорські впливи. Угорців справедливо вважають однією з найстійкіших щодо асиміляції етнічних груп України. Діють такі колективи: ансамбль «Угорські мелодії», фольклорний гурт із Вишкова «Шодро», народний самодіяльний ансамбль угорської народної пісні «Ружа» Будинку культури с. Тийглаш (керівник Ч. Сікора), ансамбль «Чіпкиш» (керівник І. Молнар), ансамбль угорських народних інструментів Ужгородського коледжу культури і мистецтва (керівник М. Петрушевський), народний інструментальний ансамбль «Тисогати» с. Салівка (керівник Б. Аніко), народні троїсті музики родин Маньо та Шіманів Тячівського району, фольклорний колектив «Нітників», любительське об'єднання народної пісні «Чологань» (керівник М. Ігнац), інструментальний ансамбль «Цімбори» (керівник Ф. Бернат) тощо. Народний фольклорний ансамбль «Ужгород» приділяє увагу специфічності різних регіональних локально-етнографічних культур — гуцулів, бойків, лемків та національних меншин. У репертуарі — закарпатоукраїнські, угорські, словацькі, румунські пісні, народні танці, весільні інструментальні мелодії, вокально-хореографічні та інструментальні композиції. Зі знанням справи долучають до репертуару сольний спів, елементи хореографії, архаїчний інструментарій. Члени колективу відшукують не популярні пісні, а менш поширені, тому активно збирають місцевий фольклор. Знайдені ними композиції «Долина, долина», «Заграй, ціган, тоту товту», «Ой летіли гусоньки» користуються великим успіхом у слухачів. У програмі виступів ансамблю — латканки, коломийки Воловецького, Великоберезнянського та інших районів, парубоцькі весільні пісні з Мукачівщини та ін. (До 30-ї річниці колективу «Ужгород» побачила світ іменна книга-альбом).

Румуни (0,3 %) проживають переважно на територіях, які межують з Румунією, — на Буковині (115 тис., 76 % румунів України) та Північній Мармароцині. Ця гілка національних меншин славиться своїм прагненням активно відроджувати традиції та культуру титульної нації. Існують такі фольклорні колективи: фольклорно-етнографічний ансамбль «Мергерітар» при Будинку культури с. Магала Новоселицького району Чернівецької області, народний аматорський фольклорний колектив «Датіна» Будинку культури с. Опришени Глибоцького району, «Мерцішор» клубу мікрорайону «Красногорівка» м. Чернівці, фольклорний колектив «Ізвораш» Будинку культури с. Ропча Сторожинецького району; фольклорні колективи «Церенкуца» Будинку культури с. Сучевени та «Калинонька» Будинку культури с. Черепківка Глибоцького району, фольклорний колектив «Бусуйок молдовенеск» с. Строїнці (Л. Ротару), хоровий колектив «Драгош воде», оркестри

румунської музики «Мерцішор», «Мугурел», «Плай» та ін. (Статистичні дані щодо закладів культури, етнічних громад Буковини, національних меншин). Фольклорний ансамбль «Трайстуца» Глибоцького Будинку творчості дітей та юнацтва на базі Купського НВК № 2 (керівник — М. І. Зегрі) засновано у 2001 р. за бажанням учнів, учителів, батьків та адміністрації школи з метою збереження й розвитку давніх народних традицій та обрядів румунів Буковинського краю. Фольклорний ансамбль зберігає та продовжує місцеві традиції. Зокрема представляє стародавні обряди та свята «Ла стина чобеняске», «Кинтекул де ла буніка ші катрінца ші опінка», «Аша-й жокул нямулуй», «Хай копий се коліндем» (Національно-культурні товариства Буковини).

Поляки (0,3%) — одна з найдавніших національних меншин України. Народна пісенна творчість польських переселенців споріднена з піснями інших слов'янських народів. Її специфічними ознаками є зв'язок пісні й танцю (Давидова). При Польському товаристві в Хмельницькому організовано хор «Гвезда». У Летичеві працює вокально-інструментальний ансамбль польської пісні. У Тернополі при Польському товаристві організовано аматорський колектив польської пісні. На Вінниччині організовано аматорський хоровий колектив «Сеньйорки» (товариство польської культури Здолбунівщини); колектив «Пшиязнь», дитячий хореографічний колектив «Білий орел» (товариство польської культури на Рівненщині імені В. Реймонта); аматорські хорові колективи дорослий «Дубнівчанка», дитячий «Сковронки» (товариство польської культури Дубенщини). Популярністю серед поляків України відзначаються фольклорні гурти «Pierwiosnek» («Первоцвіт»), «Jaskółki» («Ластівки»), «Kantyczka» («Пісня») при київських товариствах імені А. Міцкевича та «Згода», «Поліські соколи» при «Спільці поляків Житомирщини» та інші аматорські колективи (Калакура, 2011, с. 76). Фольклорний обрядовий ансамбль с. Станіславівка Романівського району та народний аматорський фольклорно-етнографічний колектив «Білі голубки» с. Сусли Новоград-Волинського району відтворюють обряди весілля та жнив, виконують швидкі весільні пісні та жартівливі музичні твори родинно-побутового жанру. Фольклорний ансамбль громадської організації «Центр польської культури імені Тимоша Падури» (Козятин, Вінницька область) — «Подольський квят» бере активну участь у районних культурно-мистецьких заходах, виконує стародавні польські пісні, виписані зі старих нотних зошитів, що зберігаються в міському архіві.

Помітне місце з-поміж національних меншин України посідає (переважно до Другої світової війни) євреї. Найбільш культивованим серед фольклорних єврейських колективів України є жанр

фрейлакси — єврейські емоційно-проникливі пісні. Окрім того, єврейський фольклор часто передбачає виконання балад, поминальних плачів, застільних, робочих та рекрутських пісень. Серед колективів помітні: Вінниця представляє народний квартет «Шейне-Халев»; при релігійній громаді діють фольклорні колективи «Мехина 12» і «Ніколь-Хале», які продовжують традиції народного духовного співу євреїв. У Рівненській області функціонують аматорський хоровий ансамбль «Фрейлехе нешуме», дитячі вокальні ансамблі «Нехама» та «Ципурім» (міська громадська організація «Рівненська єврейська громада»). Організовано інструментальний ансамбль клезмерів «Фрейлекс». Клезмери — єврейські музики, котрі подорожували селами й містечками, грали на різних святкових гуляннях. Клезмерський інструментальний ансамбль Вознесенської релігійної громади «Хабад Любович» виконує народні гімни, релігійні пісні, народні мелодії, попури на тему єврейських народних танців. Ансамбль єврейської музики «Мазл Тов» (м. Первомайськ) — активний учасник міжнародних та всеукраїнських фестивалів («Шалом, Україна», «Клезфести в Україні»). Народний аматорський вокальний ансамбль «Сімхе» виконує духовні народні єврейські пісні, прагне відтворити східну мелізматичну й традиційне гармонійне багатоголосся, притаманне єврейській народній пісні.

Сьогодні найбільше вірмен в Україні в Донецькій, Дніпровській областях. Серед них чільне місце посідає народний ансамбль пісні й танцю «Айренік» Союзу вірмен України. Колектив засновано в 1997 р. на базі вірменського молодіжного клубу в Києві. Назва колективу «Айренік» (Батьківщина) гармоніює з музичним творчим напрямом. У репертуарі ансамблю понад 30 народних вокально-хореографічних композицій патріотичного змісту. Особливу популярність мають постановки «Шалахо», «Егег», «Кочари», «Терендез» та вокально-хореографічна увертюра «Вірменія». Близькою за духом та пісенною мелізматичною є грузинська об'єднана громада України. Провідну роль у створенні народнопісенного клімату відіграє грузинська музична школа-студія «Іберія», створена у 2002 р. в м. Київ. Засновник і художній керівник — М. Сулаквелідзе. Школа щороку проводить спільні концерти під назвою «Вінок дружби». Азербайджанську об'єднану спільноту України представляє народний колектив — ансамбль пісні й танцю «Азербайджан». До складу ансамблю входить понад 60 осіб. Солістом-вокалістом і художнім керівником ансамблю «Азербайджан» є народний артист України Г. Аббасов. Національна меншина греків України консолідовано відроджує національну культуру. Фольклор українських греків має свою яскраву самобутність. Так, більшість ліричних пісень у греків завжди були сумними, жалібними. Пісенний репертуар греків

Північного Приазов'я за тематикою ділиться на чотири групи, найбільшою серед яких є та, що присвячена темі кохання. Серед пісень найпоширеніші: історичні, баладні, ліричні, жартівливі, танцювальні. Найбільшу групу становили ліричні пісні, але з відмінностями в словах і манері виконання. На сучасному етапі у фольклорній традиції греків Приазов'я існують не лише давні за походженням обрядові історичні та ліричні пісні, частівки, але й твори нового румейського фольклору, який зароджувався в XIX ст. (Жайворонок, 2006). У піснях греків відбивається складна й незвичайна доля цього народу: міграції з батьківщини й вікові контакти з різними народами. Народний грецький фольклорний самодіяльний ансамбль пісні й танцю «Сартанські самоцвіти» вважається візитівкою українських греків. У 2002 р. він став дипломантом Міжнародного академічного рейтингу «Золота фортуна» за значний внесок у розвиток грецької національної культури й високу виконавчу майстерність. Репертуар ансамблю складається зі старовинних мелодій, народних пісень і танців, а також сучасних творів румейських поетів і музикантів. У Ніжині діє дитячий хореографічний колектив «Зосимки», учасники якого виконують народні грецькі танці й пісні на концертах і фестивалях, виступи вокалістів, відбувається демонстрація кіно-відеофільмів.

Роми відомі своїми народними романсами та великою любов'ю до музики. Народний аматорський ансамбль пісні й танцю «Братство» Вінницької обласної громадської організації «Чачуно алав», циганські ансамблі — «Ягорі» Іванівського СБК Калинівського району, «Братство» та «Шатро» м. Вінниця; ансамбль циганської пісні й танцю «Тернер» (при циганській діаспорі м. Коростень) уміло пропагують фольклорне мистецтво своєї народності, презентують різноманітні національні костюми та запальні танці. Тридцятирічна концертна діяльність циганського фольклорного ансамблю «Бахтале» (1985) у творчості ґрунтується на колориті циганського мистецтва південної України; оспівує нелегку кочову долю циганів, часто складні родинно-побутові реалії. Наскрізною тематикою творів ансамблю є пісні про кохання, які передаються з покоління в покоління. Члени ансамблю прагнуть відтворювати протяжне багатоголосся, надривний спів як одні з найважливіших традицій циганської співочої культури.

Стилістичними ознаками вторинного виконавства німців є гармонійний склад мелодії, тяжіння до мажорного ладу, помірний темп, невеликий обсяг діапазону, чіткість ритмічної організації тощо. Театр німецького фольклорного танцю «DEUTSCHE QUELLE» (худ. керівник — С. Цех) є лауреатом міжнародних та всеукраїнських фестивалів, володарем багатьох дипломів і нагород за участь у концертах

державного рівня. Фольклорний ансамбль «Heimliche Melodie» (керівник — Л. Сорокопуд, 1996, на базі Товариства німців «Відергебурт»). У складі ансамблю — 15 осіб. Творчим напрямом колективу є виконання гірських народних пісень. У Чернівцях існують австро-німецький ансамбль народної пісні «Кляйнер-Фенікс», дорослий та дитячий аматорські фольклорні колективи «Фантазія» (громадська організація «Товариство німців «Відергебурт»), які продовжують давні традиції німців міста, виконують німецькі народні пісні та організують свята на Панській вулиці міста (Кдирова).

Національна меншина литовців налічує 7207 осіб. Творчий колектив — хор «Вільтіс» (з лит. *viltis* — надія) Київського товариства литовської культури зберігає найкращі традиції народного фольклору. У репертуарі колективу понад 50 творів: народні пісні, обрядові та релігійні. Пісня «Мусу денос кайп швянтес» (у перекладі — «наші дні наче свято») та литовський народний танок «Полька» стали візитівкою колективу. Фольклорно-етнографічний ансамбль «Sesules» — це новий самодіяльний колектив Київського товариства литовської культури імені С. Майроніса, що виник на основі хору «Вільтіс», який існує майже 20 років. Керівник ансамблю — А. Топорівський. Учасниками колективу є жінки різного віку, котрих об'єднує любов до народного литовського фольклору. У репертуарі колективу — народні пісні й танці Литви (Кдирова).

Чехи України представлені багатьма фольклорними колективами: ансамбль «Богемські фраерки» («Богемські модниці», Миколаївщина), фольклорний колектив «Богемка» (с. Богемка Врадівського району). Учасники збирають і записують чеський фольклор, обряди та звичаї свого народу. Колектив — учасник фестивалю «Сонячні кларнети», всеукраїнського фестивалю чехів України «Плес», Міжнародного фестивалю народів світу, республіканського фестивалю «Хороводи дружби»; дорослий та дитячий фольклорні колективи «Стромовка» (Дубенське чеське товариство «Стромовка»). Народний аматорський фольклорно-етнографічний ансамбль «Студанка» (1994, керівник — Л. Я. Лановик) Миколаївського сільського Будинку культури в репертуарі має чеські народні пісні й танці. Колектив налічує шість груп учасників: підготовча, молодша танцювальна, середня танцювальна, старша танцювальна та дитяча вокальна група, вокальна група пенсіонерів — усього 76 осіб. Із цього ж числа учасників створено зведену вокальну групу. Кожна група студанківців може виступати окремо, оскільки має свій репертуар. Естонська меншина України налічує 2868 осіб. У 1996 р. розпочав свою діяльність ансамбль «Силекє» (Брошечка, кер. — А. Ролле). Основу репертуару становлять ліричні, церковні пісні. У піснях «Хвилі

Балтійського моря», «Маленька свіча», «Рідний дім» відображені кращі традиції естонської пісні (Кавунник).

Висновки. Навіть за умов глобалізації не послаблюється загальний інтерес до етносу, що відзначається мовними, природженими особливостями, набутим нормативним досвідом і психологією звичаїв, традицій, а також породженим у їхньому середовищі естетичним та художнім світовідношенням (Нікішенко, 2004). У статті розглянуто особливості процесу відродження фольклорного музичного мистецтва національних меншин України на прикладі найвідоміших представників (за шкалою чисельності); визначено найпопулярніші апробовані жанри пісенної усної народної творчості кожного із малих народів України (росіяни — частівки, болгари — гайдуцькі пісні, євреї — фрейлакси, роми — народні романси та ін.). Вияснено, що найпопулярнішими напрямками побутування вторинних фольклорних колективів національних меншин є відродження власних національних традицій в українському етнокультурному контексті, спрямованих на ознайомлення з їхніми культурами, пісенним фольклором (Виткалов, 2011). Важливими формами презентації вторинного виконавства національних меншин є різноманітні фестивалі й мистецькі форуми (всеукраїнський фестиваль мистецтв національних меншин «Ми — українські», Міжнародний тюрко-татарський конкурс-фестиваль «Київ-сандугачі», Перший фольклорний фестиваль національних культур «Поліське коло», Міжнародний фестиваль ромів «Амала», всеукраїнський фестиваль єврейської культури «Шолом, Україно!»).

Перспективи подальших досліджень. У розвідці розглянуто лише незначну кількість колективів-представників усіх національних меншин. У подальших дослідженнях необхідно детальніше проаналізувати кожен з найчисельніших груп та розглянути особливості вокальної інтерпретації народних пісень конкретними колективами.

Список посилань

- Ануфрієв, О. М. (2002). Взаємодія етнічних культур як підґрунтя розвитку національної свідомості. *Наукові записки національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія*, 10, 25–29. Київ.
- Борисенко, В. К. (1996). *Весільні звичаї та обряди греків Приазов'я. Під одним небом: Фольклор етносів України* (69–79). Київ.
- Виткалов, С. В. (2011). *Культурно-мистецьке життя Рівненщини періоду державної незалежності України*. Київ.
- Горбань, І. (2007). Фольклор болгарської діаспори у дослідженнях українських учених другої половини ХХ ст. *Проблеми слов'янознавства*, 56, 32–38.

- Гура, В. В. *Традиційна українська народна пісня — потенційна скарбниця духовного відродження суспільства*. Взято з <http://tur.kosiv.info/ukrainian-culture/428>
- Давидова, Н. Ф. *Художнє аматорство серед представників національних меншин та етнічних груп України. Стан та перспективи*. Взято з <http://tur.kosiv.info/ukrainian-culture/429>
- Жайворонок, В. В. (2006). *Знаки української етнокультури: словник-довідник* (с. 128). Київ: Довіра.
- Кавунник, О. *Музична творчість етнічних меншин Ніжина в контексті полікультурного діалогу Україна — світ*. Узято з <http://um.etnolog.org.ua/zmist/2014/38.pdf>
- Калакура, О. Я. (2011). Польська меншина як чинник україно-польської співпраці на сучасному етапі. *Історичний архів*, 6, 76.
- Кдирова, І. О. *Музичне мистецтво національних меншин України за роки незалежності*. Взято з http://vuzlib.com.ua/articles/book/33584Muzichne_miste%D1%81tvo_na%D1%81%D1%96onal/2.html
- Кдирова, І. О. *Творчість аматорських фольклорних колективів товариств литовської культури в Україні*. Взято з http://knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2017/04/Mater__ali-konferents__yi.pdf
- Курочкін, О. В. (1978). *Новорічні свята українців. Традиції і сучасність*. Київ.
- Курочкін, О. (2004). Українсько-молдавські взаємозв'язки у календарній звичаєвості. *Українці в сім'ї європейській. Звичаї, обряди, свята* (с. 99–113). Київ: Видавництво «Бібліотека українця».
- Мартинюк, Т. В. *Регіональні відмінності як чинник розмаїття музичної культури*. Взято з http://xn--e1aajfpcds8ay4h.com.ua/files/image/konf%2012/doklad_12_1_19.pdf
- Мойсей, А. А. (2010). *Аграрні звичаї та обряди у народному календарі східнороманського населення Буковини*. Чернівці: Друк-Арт.
- Нікішенко, Ю. І. (2004). Поняття «етнічна культура» і «традиційна культура» в етнології. *Наукові записки національного університету «Києво-Могилянська Академія»: Теорія та історія культури* (Т. 24, с. 4–12). Київ.
- Саган, О. (2008). Аспекти формування і реалізації державної етнополітичної політики та гармонізація міжнаціональних відносин в умовах європейського вибору України: про сучасний стан та основні тенденції розвитку етнополітичних процесів. *Україна-НАТО*, 2, 41–51.
- Червенко, О. (2011). Свято болгарської народної культури в Україні. *Народна творчість та етнографія*, 4, 120–124.
- До 30-ї річниці колективу «Ужгород» побачила світ іменна книга-альбом. Узято з <http://zakarpattya.net.ua/News/153343-Do-30-i-richnytsi-kolektyvu-Uzhhorod-pobachyla-svit-imenna-knyha-albom>

- Закон України «Про ратифікацію Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин»*. Узято з http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=244950998
- Національно-культурні товариства Буковини*. Взято з: <http://zik.ua/news/2009/04/07/>
- Статистичні дані щодо закладів культури, етнічних громад Буковини, національних меншин*. Узято з <http://bukovina.biz.ua/rubric/309>
- Україна поліетнічна: Інформаційно-бібліографічний покажчик*. (2003). Інститут дослідження діаспори. Київ. Узято з http://vuzlib.com.ua/articles/book/33584Muzichne_miste%D1%81tvo_na%D1%81%D1%96onal/2.html.

References

- Anufriyev, O. M. (2002). Interaction of ethnic cultures as the basis for the development of national consciousness. *Scientific notes of the National Pedagogical University named after M. P. Drahomanov. Religious studies. Culturology Philosophy*, 10, 25–29. Kyiv. [In Ukrainian].
- Borisenko, V. K. (1996). *Wedding customs and ceremonies of the Greeks of the Azov Sea. Under one sky: Folklore of ethnic groups of Ukraine (69–79)*. Kyiv. [In Ukrainian].
- Vitkalov, S. V. (2011). *Cultural and artistic life of Rivne region during the period of state independence of Ukraine*. Kyiv. [In Ukrainian].
- Gorban, I. (2007). Folklore of the Bulgarian diaspora in the studies of Ukrainian scholars of the second half of the twentieth century. *Problems of Slavic Studies*, 56, 32–38. [In Ukrainian].
- Gura, V. V. *Traditional Ukrainian folk song – a potential treasure of spiritual revival of society*. Retrieved from <http://tur.kosiv.info/ukrainian-culture/428>. [In Ukrainian].
- Davydova, N. F. *Artistic amateur among representatives of national minorities and ethnic groups of Ukraine. Condition and prospects*. Retrieved from <http://tur.kosiv.info/ukrainian-culture/429> [In Ukrainian].
- Zhayvoronok, V. V. (2006). *Signs of the Ukrainian ethno-culture: dictionary-dictionary* (p. 128). Kyiv: Dovira. [In Ukrainian].
- Kavunnik, O. *Musical creativity of ethnic minorities of Nizhyn in the context of multicultural dialogue Ukraine – the world*. Retrieved from <http://um.etnolog.org.ua/zmist/2014/38.pdf>. [In Ukrainian].
- Kalakura, O. Ya. (2011). Polish minority as a factor of Ukrainian-Polish cooperation at the present stage. *Historical archive*, 6, 76. [In Ukrainian].
- Kdyrov, I. O. *Music art of national minorities of Ukraine during the years of independence*. Retrieved from http://vuzlib.com.ua/articles/book/33584Muzichne_miste%D1%81tvo_na%D1%81%D1%96onal/2.html [In Ukrainian].
- Kdyrov, I. O. *Creation of Amateur Folklore Collectives of Lithuanian Culture Societies in Ukraine*. Retrieved from: <http://knukim.edu.ua/wp-con->

- tent/uploads/2017/04/Mater__ali-konferents__yi.pdf
[In Ukrainian].
- Kurochkin, O.V. (1978). *New Year holidays of Ukrainians. Traditions and the present*. Kyiv. [In Ukrainian].
- Kurochkin, O. (2004). Ukrainian-Moldavian interconnections in calendar custom. *Ukrainians in the European family. Manners, ordinances, holidays* (pp. 99–113). Kyiv: Publishing House «Library of Ukrainians». [In Ukrainian].
- Martyniuk, T. V. *Regional differences as a factor in the diversity of musical culture*. Retrieved from http://xn--e1aajfpcds8ay4h.com.ua/files/image/konf%2012/doklad_12_1_19.pdf [In Ukrainian].
- Moisey, A. A. (2010). *Agrarian customs and ordinances in the folk calendar of the East-Romanian population of Bukovina*. Chernivtsi: Print-Art. [In Ukrainian].
- Nikishenko, Yu. I. (2004). The concept of «ethnic culture» and «traditional culture» in ethnocultural studies. *Scientific notes of the National University of Kyiv-Mohyla Academy: Theory and History of Culture* (Vol. 24, pp. 4–12). Kyiv. [In Ukrainian].
- Sagan, O. (2008). Aspects of the formation and implementation of state ethnonational policy and harmonization of interethnic relations in the conditions of the European choice of Ukraine: on the current state and main trends of the development of ethno-national processes. *Ukraine-NATO*, 2, 41–51. [In Ukrainian].
- Chervenko, O. (2011). The holiday of the Bulgarian folk culture in Ukraine. *Folk art and ethnography*, 4, 120–124. [In Ukrainian].
- The 30th anniversary of the collective «Uzhhorod» was published by the title book-album*. Retrieved from: <http://zakarpattyia.net.ua/News/153343-Do-30-i-richnytsi-kolektyvu-Uzhhorod-pobachyla-svit-imenna-knyha-albom> [In Ukrainian].
- Law of Ukraine «On ratification of the Council of Europe Framework Convention for the Protection of National Minorities»*. Retrieved from: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=244950998 [In Ukrainian].
- National-cultural societies of Bukovina*. Retrieved from <http://zik.ua/news/2009/04/07/> [In Ukrainian].
- Statistical data on cultural institutions, ethnic communities of Bukovina, national minorities*. Retrieved from: <http://bukovina.biz.ua/rubric/309> [In Ukrainian].
- Multiethnic Ukraine: Informational and bibliographic index*. (2003). Institute for Diaspora Studies. Kyiv. Retrieved from: http://vu-zlib.com.ua/articles/book/33584Muzichne_miste%D1%81tvo_na%D1%81%D1%96onal/2.html. [In Ukrainian].

Надійшла до редакції 13.12.2017 р.